

Nyhedsbrev

For Foreningen HEXIS

Nr. 26. November 2005

Nyhedsbrevet er foreningen HEXIS' forum for diskussion og faglig udveksling. HEXIS' formål er at videreføre den franske sociolog Pierre Bourdieus tænkemåde med særligt henblik på empirisk forskning i samfundsmæssige praksisformer. Deadline for indlæg til næste nummer: 10. december 2005. Nr. 27 udkommer omkring nytår.

Redaktør: Carsten Sestoft carsten@sestoft.dk

Redaktionel assistance: Anders Høg Hansen anders.hog-hansen@k3.mah.se

Hjemmeside og arkiv for nyhedsbreve, arbejdsrapporter m.v.: <http://www.hexis.dk>

Indhold

1. Redaktionelt (s1)
2. Bøger, tidsskrifter og essays (s2)
3. Ph.d. forsvar (s7)
4. Konferencer (s8)
5. Læsegruppe (s8)
6. Dokumentar filmfestival (s8)

1. Redaktionelt

Tiden løber, og redaktøren forsøger at følge med, men det går kun lige knap, med flytning til Århus og det hele. Allerede november! Snart jul! Nå, men et nyhedsbrev er det da blevet til.

Beklageligvis er det ikke lykkedes at få linkene til at virke denne gang, så man må kopiere dem og sætte dem ind i ens internetprogram. I Adobe sker det ved at klikke på "T"-ikonet i menubjælken, så kan man markere og kopiere teksten.

Bemærk at som annonceret på Hexis' hjemmeside er arrangementet *Arkitektur og Krop* planlagt til 24 november desværre blevet aflyst.

/cs

2. Bøger, tidsskrifter og essays

Adam Diderichsen, Jacob Dahl Rendtorff og Sverre Raffnsøe: Fransk filosofi: engagement og struktur. København: Politikens forlag, 2003

Dette ikke længere helt nye bind i den af Poul Lübcke redigerede serie *Vor tids filosofi* har jeg ganske oversat. Det er faktisk mægtig spændende og kommer vidt omkring i det 20. århundredes franske filosofi og tilliggende områder; der er f.eks. glimrende afsnit om neokantianeren Brunschvicg og om Durkheim, og der er også et fortrinligt afsnit om Bourdieu (skrevet af Adam Diderichsen). Antallet af inkluderede og dermed officielt filosofistemplede forfatterskaber kan endda forekomme rigeligt stor (men feltets grænser er som bekendt til debat inden for feltet selv, og selv om jeg jo ikke er fransk filosof – hverken-eller, kunne man sige – har man jo alligevel aktier i foretagendet). Edgar Morin, Baudrillard, Luc Ferry – er de virkelig værd at bruge krudt på – for slet ikke at tale om Bernard-Henri Lévy? Nå, fred være med det, stikprøver viser en fortræffelig introduktionsbog med bl.a. et fint Foucault-afsnit (af Sverre Raffnsøe). Forskellige kontekster inddrages også kompetent, hvilket jo er særligt rosværdigt i en filosofihistorie.

/cs

Georgi M. Derluguian: Bourdieu's Secret Admirer in the Caucasus: A World-System Biography. University of Chicago Press, 2005

Dette er en bog om Musa Shanib, der med Sovjet-imperiets sammenbrud udviklede sig fra en intellektuel dissident til en nationalistisk og vistnok islamistisk *warlord* i Kaukasus. Historien er skrevet af sociologiprofessor ved Northwestern University i USA Georgi Derluguian, med reference til Charles Tilly og Immanuel Wallerstein ud over Bourdieu. Det synes at være sandt, at Musa Shanib er en beundrer af Bourdieu! Så har man hørt det med. Gad vide om Bourdieu ville være glad for den slags tilhængere; men man bestemmer jo ikke selv, hvem man læses af, når man offentliggør sine skrifter.

Kort anmeldelse i *Foreign Affairs*:

<http://www.foreignaffairs.org/20051101fabook84648/georgi-m-derluguian/bourdieu-s-secret-admirer-in-the-caucasus-a-world-system-biography.html>

/cs

Alain Desrosières: "The history of statistics as a genre" (konferencepaper)

Statistikerens Alain Desrosières, som i 60'erne arbejdede sammen med Bourdieu og har bidraget til en af de tidligere omtalte fortræffelige Bourdieu-mindebøger (se nyhedsbrev nr. 14), har lagt en statistik-historie på engelsk på nettet: "The history of statistics as a genre: styles of writing and social uses". Skriftet stammer fra en konference i Canada i 1999:

<http://www.ehess.fr/centres/gspm/pages/publications/banque/desrosieres-history-statist.pdf>

/cs

Nitsan Chorev: "The institutional project of neo-liberal globalism: The case of the WTO". Theory and Society, 34: 317–355, 2005

Tidsskriftet *Theory and Society* synes at være et af de steder, hvor den økonomiske sociologi står virkelig stærkt. Der er voldsomt interessante artikler imellem, som de to følgende.

I denne artikel behandler Nitsan Chorev udviklingen i World Trade Organization i nyeste tid. WTOs større uafhængighed af medlemsstater gennem stærkere juridiske binding og bedre sanktionsmuligheder har ifølge Chorev svækket USAs indflydelse – for selv om USA har gennemsat WTOs neoliberale dagsorden (her specielt: den friest mulige markedsadgang), er USA ikke interesseret i den neoliberale dagsorden i sig selv, men i adgang til andre markeder, mens deres eget marked stadig beskyttes mod andres adgang. Sagt på en anden måde er USAs politik ikke enhedslig, USA er ikke et handlingssubjekt: Store firmaer kan være interesserede i fri markedsadgang (og overtale regeringen til at sørge for det) og være ligeglade med åbningen af det amerikanske hjemmemarked; men andre industrier overtaler samtidig regeringen til at anlægge en protektionistisk politik for hjemmemarkedet, hvor de ellers ville være truede. (Det kunne for øvrigt antyde, at neoliberal politik kun er i de økonomisk stærkes interesse i det omfang, de også kan påvirke politik: et voilà, neoliberal politik er ikke en økonomisk politik, men en magtpolitik.)

/cs

Mark S. Mizruchi: "Berle and Means revisited: The governance and power of large U.S. corporations". Theory and Society, 33: 579–617, 2004.

I denne artikel tager Mizruchi det problem op, som Berle og Means behandlede i deres bog fra 1932, *The Modern Corporation and Private Property*. Dengang var deres ærinde bl.a. at advare om truslen fra store firmaers økonomiske og politiske dominans; og siden da er firmaerne jo kun vokset i størrelse. Artiklen beskriver en receptions historie for bogen i USA og foreslår nogle muligheder for hvordan man kan forstå problemet i dag (og slår først og fremmest til lyd for, at der burde forskes mere i det, fordi det tilsyneladende er underbelyst).

Mizruchi fremlægger en række mere eller mindre empirisk underbyggede argumenter og synspunkter på de store firmaers indflydelse på amerikansk politik og tilføjer selv et, som virker meget interessant. Gengivelsen her følger dele af hans tekst nøje. Han argumenterer for, at der er opstået en paradoksal situation, hvor enkelte firmaer har større frirum til at forfølge deres egeninteresser – "even to the point of engaging in illegal activity", som han skriver – men hvor det store erhvervsliv som helhed er mindre i stand til at forfølge deres interesser kollektivt, end det har været. Det skyldes bl.a. et skift i den tilstand, der herskede fra 2. verdenskrig til engang i 70'erne. Der var en inderkreds af erhvervselite, som kunne opretholde et langsigtet syn på deres interesser (vistnok især pga. deres ofte personlige forbindelser via eliteskoler), og som gik godt i spænd med de store banker. Samtidig havde både den dengang stærke fagbevægelse og den dengang ligeledes (efter amerikanske forhold) stærke og interventionistiske stat en høj grad af legitimitet i erhvervslivet. Dette ændrede sig i 70'erne. Stærkere

udenlandsk konkurrence og oliekrisen svækkede og destabiliserede det amerikanske erhvervsliv, hvis svar var angreb på fagbevægelsen og staten og gennem støtte til valget af Reagan fik gennemsat en mere neoliberal politik (forstået som klassisk *laissez faire*-økonomi med minimal regulering). Reagans regering gav ifølge Mizruchi sommetider erhvervslivet mere, end det havde bedt om, og resultatet var, at statslig regulering og fagbevægelsens bidrag til disciplinering af business blev stærkt svækket gennem 80erne; det samme gjaldt bankerne. Men denne nye situation indebar samtidig, at selv om praktisk talt intet holdt de store firmaer tilbage længere, så havde de heller ikke længere nogen kollektiv repræsentation, simpelthen fordi der ikke længere var nogen at repræsentere sig overfor (formoder jeg; det skriver Mizruchi ikke). Men, som han skriver, er dette indtil videre formodninger, idet der mangler undersøgelser af sagen. Hvad han efterlyser, er egentlig i høj grad en analyse af det store erhvervslivs felt inkl. dets relation til det politiske felt og diverse institutioner: "What is needed to address these issues is a renewed attention to the study of corporate control: the ways in which this control affects, and is affected by, inter-firm relations; the structure of the corporate elite (including whether it makes sense even to treat the corporate elite as a distinct entity); and the nature of business political activity, including analysis of how such activity relates to the character of inter-firm relations."

Pointen i dette – ud over at det i sig selv er interessant – er en tanke, som også findes i Bourdieus *Méditations pascaliennes*: Nemlig, at den ukontrollerede magt ikke er noget, man skal ønske sig. Dels kommer den let til at miste legitimitet, fordi magt ikke kan legitimere sig selv (selv om det ikke kan siges at være sket for amerikansk business endnu, så var Enron-skandalen dog en indikation af, at der må være grænser – nemlig dér hvor man ignorerer revisorers uafhængige legitimering af ens fremgangsmåders lovlighed). Dels fordi tingene for samfundet som helhed er og fungerer langt bedre, når magt er legitimeret af at være kontrolleret af andre, uafhængige instanser, som evt. kan have deres egne magtinteresser (som fagbevægelsen og staten). Dét forekommer mig i hvert fald at være den lære, man kan drage af den pludselige og for tiden herskende begejstring for de økonomiske fordele ved den skandinaviske model: Det gode ved dén model er det utroligt komplicerede væv af kontroller og kompromiser, som alle økonomiens parter i tidens løb har spundet hinanden og dermed sig selv ind i.

/cs

Gérard Noiriel –

Autonomi, epistemologi og brud som produkter af sociale omstændigheder

Det er ingen nyhed, at Bourdieu lægger vægt på den historiske formning af tænkningens kategorier. Men der er en dimension i Bourdieus (og hans 60er-kollegeres) eget projekt, hvis historiske dimension ikke rigtig fremgår af de ting, Bourdieu selv siger. Det antydes af en artikel af historikeren Gérard Noiriel.

I "Foucault and History: The Lessons of a Disillusion" (*The Journal of Modern History*, vol. 66, nr. 3, 1994) beskriver Noiriel den historiske baggrund for debatterne mellem Foucault og historikere. Formentlig på baggrund af sin egen artikel "Naissance du métier d'historien" (*Genèses*, nr. 1, 1990) skitserer han resultatet af universitetsreformerne i Frankrig i slutningen af det 19. århundrede, som

frembragte tre discipliner i en ny konstellation: filosofien, litteraturhistorien og historien, hvor sidstnævnte i et brud med den aristokratiske amatørhistorie både blev videnskabelig og fik en national funktion som varetager af republikkens kollektive erindring. Historikerne var således spændt ud mellem viden og magt, hvorfor de logisk nok privilegerede den politiske historie.

I en marginal position på universitetsfeltet fandt man så de filosofisk uddannede Durkheimianere. (Durkheim var som bekendt pædagogikprofessor i Bordeaux i nogen tid, men havde også aktier i det filosofiske felt.) Ifølge Noiriël gjorde de en dyd af nødvendigheden i deres både universitære og samfundsmæssige marginalitet, idet de gjorde deres marginalitet til ”betingelsen for sand erkendelse” og udformede en ”revolutionær” epistemologi baseret på bruddet med den common sense, som de under alle omstændigheder ikke havde megen kontakt med i deres ”afskårethed fra verden”. Noiriël mener endda, at denne epistemologi udtrykker ”deres utilfredshed med verden og deres trang til at omvælte dens grundlag, i det mindste i tanken”, idet deres overvejende boglige uddannelse førte dem til at overvurdere vigtigheden af teoretisk refleksion og ordenes magt. Det epistemologiske brud, den videnskabelige autonomi og konstruktionen af genstanden (som en måde at kritisere de ”positivistiske” historikere på) har således alt sammen sine rødder i deres marginale position på feltet og i deres filosofiske kapital.

I forlængelse af Noiriëls analyse kunne man altså sige, at Bourdieu og konsorter (dvs. folk som Passeron, Chamboredon, Castel m.fl. – og til en vis grad Foucault) ud fra den samme marginale og filosofisk svært armerede position i 60erne genopfandt cirka den samme heroiske epistemologi (nu også med Bachelard!), som kunne bruges som grundlag for en kritisk distance til historie, filosofi, litteaturvidenskab og amerikansk sociologi (som alle sammen havde andre udformninger end omkring 1900). Det skete, som Noiriël siger, i en situation, hvor universitetsinstitutionen ligesom i årtierne før 1900 var underkastet store omvæltninger.

En sådan analyse, her reduceret til de groveste træk, er selvsagt ikke nogen kritik, den er en beskrivelse af det, Bourdieu selv ville kalde (og selv har lagt op til er) en historisk invariant: Bourdieu-gruppen genopfandt en ny variant af en historisk debat baseret på homologe positioner. Og for nu at citere mig selv fra en anden sammenhæng: ”At have blik for disse invariante positioner (og ikke mindst for, hvor man selv befinder sig i forhold til dem) kan være nyttigt, hvis man vil undgå at generere nye versioner af de uendelige debatter, som man også førte i 20erne, 50erne og 60erne, etc.”¹ Man kan med andre ord bruge analysen som afsæt for refleksioner. Kan man eksempelvis blive ved med at bruge den heroiske marginalitets retorik, hvis eller når en Bourdieu-tilgang er accepteret i de felter, man virker på? Skal man så ikke bare i al fredsommelighed passe sit arbejde og lave sine analyser? Eller sagt på en anden og mere almen måde: Hvis en teoridannelse har nogle af sine egenskaber fra sine opståelsesbetingelser, hvad sker der så med den, når dens videreførelse finder sted under andre betingelser?

Og man kan spørge til alt det her med at konstruere objektet, ikke for at opgive dét projekt, men for måske at få et klarere blik for dets praktiske og teoretiske konsekvenser. For hvis man nu kunne sige, at kravet om objektkonstruktion muligvis er formuleret en smule mere skarpt end nødvendigt pga. den polemiske kontekst for den marginale position, så kunne man reformulere det som noget så relativt

¹ ”Nietzsche: En tysker for franskmænd” [anmeldelse af Louis Pinto: *Les Neveux de Zarathoustra. La réception de Nietzsche en France*], *K & K*, nr. 79, 1995, s. 144.

enkelt (men stadig besværligt og svært) som en problemorienteret analyse, idet en problemorienteret analyse både angår selve forskningsprocessen og fremstillingen af den bagefter på skrift.² Nu har jeg jo selv kun erfaring med kulturhistoriske, dvs. overvejende kvalitative analyser, så det er muligt, at problemet stiller sig anderledes for kvantitative analyser baseret på f.eks. spørgeskemaer eller registerdata. Men når man laver kulturhistoriske analyser, begynder man efter min erfaring med en mere eller mindre vag idé, som endnu ikke har form af et problem; man har i udgangspunktet ikke konstrueret en genstand. Eller hvis man har, viser den sig i de fleste tilfælde at være forkert konstrueret: ”Virkeligheden er aldrig det, man skulle tro, men altid det, man burde have tænkt”, som Bachelard siger. Man kigger derfor efter noget, som kan begribes med de teoretiske begreber, man råder over, f.eks. positioner i felter, kapitaler, habitusformer eller positioneringer og sammenhænge mellem dem og alt muligt andet, inklusive det der forekommer én intuitivt signifikant. I arbejdet med kilderne (som kan være af alle mulige slags: teorier, litterære værker, materielle forhold, praksisformer som kan observeres indirekte gennem skriftlige udsagn osv.) udkrystalliserer der sig så nogle mønstre, hvis holdbarhed man forsøger at teste gennem videre studier. I bedste fald kan de bekræftes, og disse mønstre udgør til sidst den konstruerede genstand eller problemet. Derpå skal man fremstille sin analyse. Det gør man så i denne tradition bedst i en deduktiv form, dvs. man begynder med det, man fandt ud af til sidst, nemlig det teoretisk formulerede problem eller den konstruerede genstand, som består i en teoretisk sammenhængende formulering af det, man er nået frem til at se i sit materiale. Man begynder altså med at fremsætte problemet eller tesen eller genstanden og udfolder den derpå ved at fremlægge al den – og kun den – dokumentation, man har fundet for den, i en rækkefølge, som er defineret af teoretiske underinddelinger af problemet. (Den professionelle etik tilsiger, at man også fremlægger alt det, der taler imod.) Alt dette lyder måske lige så ”teoretisk” som konstruktion af genstande; men pointen er, at der er tale om en praksis, hvilket vil sige, at man for så vidt kan gøre det uden nogensinde at have reflekteret over konstruktionen af genstanden eller over forskningsprocessen og fremstillingsformen som sådanne. Nemlig sådan som en del historikere faktisk arbejder, selv om de ikke skilter med teoretiske overvejelser (og muligvis selv opfatter det sådan, at de blot har arbejdet med den iboende orden i deres stof).

I dette er der en mere filosofisk pointe. Kravet om konstruktion af genstanden udspringer af en filosofisk opfattelse af kantiansk tilsnit, som tilsiger, at al videnskabelig viden er konstrueret vha. begreber og teorier. At fordrø en konstruktion af genstanden er derfor blot at kræve en høj grad af bevidsthed om den teoretiske dimension i frembringelsen af viden om verden. Men mod dette kan man også hævde historikerens erfaring af, at virkeligheden har en smule iboende orden, som det gælder om at kortlægge, og som man i princippet kan finde frem til uden brug af teoretiske redskaber (eller rettere, med en mere intuitiv brug af de teoretiske redskaber, man under alle omstændigheder har med sig fra socialiseringen i faget). Skellet mellem erkendelsens subjektsside (teorier og begreber) og dens objektsside (virkeligheden) er derfor i praktisk forskning temmelig irrelevant. Som så mange skarpe filosofiske distinktioner kommer det til kort over for kompleksiteten i virkeligheden, hvor man næsten aldrig klart kan fordele tingene på den ene eller anden pol. Det væsentlige er med Max Webers ord en ”denkende Ordnung der empirischen Wirklichkeit”, en tænkende orden af den empiriske

² Jeg læser just, at Foucault også i en debat med historikeren Jacques Léonard i 70'erne definerede sin slags historie som en problemorienteret historie; og det, han forstår derved, er ret tæt på Bourdieus opfattelse af genstandskonstruktion. Se Foucaults artikel ”La poussière et le nuage” (*Dits et écrits*, Gallimard 2001, tekst nr. 277, bind 2, s. 829-838; oprindeligt trykt sammen med Jacques Léonards artikel i M. Perrot (red.): *L'impossible prison. Recherches sur le système pénitentiaire au XIXe siècle* (Paris: Seuil, 1980).

virkelighed. Derfor kan det måske være værd at erstatte den polemisk spidsformulerede genstandskonstruktion med den mere vagt formulerede problemorientering (et problem har i den sammenhæng også en teoretisk side og en virkelighedsside), om ikke andet fordi man dermed kommer i godt selskab med en mængde interessante historikere, fra Lucien Febvre (som netop talte om ”histoire-problème”) til Reinhart Koselleck, Noiriël og mange andre historikere, som dels er gået bort fra den ensidige fokusering på politisk historie, dels faktisk har visse filosofiske kundskaber. Problemorienteringen kan principielt også rumme det andet aspekt af genstandskonstruktionen, nemlig bruddet med det prækonstruerede, dvs. common sense, som forbliver et reelt problem, særligt i forbindelse med sociologi pga. mængden af aktører, der til stadighed producerer sociale mytologier; her kan man til Noiriëls analyse sige, at den marginale også ofte er den, der ser de centrale problemer klarest. For megen historie har man imidlertid kun sine kollegers prækonstruktioner at overvinde, hvilket sandt at sige også kan give en del arbejde – men nu nærmer jeg mig den heroiske marginalitets retorik igen: Tankevaner er svære at slippe af med! Og værd at reflektere over. De kan både være frugtbare og sterile.

/cs

3. Ph.d.-forsvar

Erik Hygum forsvarede torsdag den 3. november 2005 sin afhandling *Et professions- og generationsperspektiv på ny skolestart*. Selvom vi ikke kunne nå ud med annonceringen *inden* selve forsvaret, så bringer vi den her alligevel. Et antal eksemplarer af afhandlingen er fremlagt til gennemsyn og hjemlån i Det Kgl. Biblioteks information på Københavns Universitet Amager og til gennemsyn på Det Kgl. Biblioteks læsesal Øst, Diamanten samt på Institut for Historie, Det Humanistiske Fakultet, Njalsgade 80, 2300 København S.

Birte Hedegaard Larsen forsvarede fredag den 11. november 2005, kl. 13.00 sin afhandling *Anerkendelse og krænkelse* - En undersøgelse af diskursive kontrolprocedurer i relation til sygeplejerskers bestræbelser på at opnå anerkendelse af det verdslige sygeplejefag som et selvstændigt fag.

Forsvaret finder sted i lokale 23.0.50 i det nye KUA og ledes af Professor Karen Borgnakke (Københavns Universitet). Bedømmelsesudvalget består af Lektor Peter Østergaard Andersen, formand (Københavns Universitet), Professor Kari Martinsen (Bergen Universitet) og Professor Uffe Juel Jensen (Århus Universitet).

Et antal eksemplarer af afhandlingen er fremlagt til gennemsyn og hjemlån i Det Kgl. Biblioteks information på Københavns Universitet Amager og til gennemsyn på Det Kgl. Biblioteks læsesal Øst, Diamanten samt på Institut Medier for Erkendelse og Formidling, Det Humanistiske Fakultet, Njalsgade 80, 2300 København S.

4. Konferencer

Den ny Foucault-forskning. 24 november 2005 9.30-16.00. Århus Universitet, Studenterhuset. Arrangeret af Sociologisk Forum og Kritisk Profil og Institut for Statskundskab. Deltagelse er gratis. Hør nærmere om endagsarrangementet hos Lars Thorup Larsen (lars@ps.au.dk) eller Carsten Bagge Lausten (cpl@ps.au.dk)

Fra den svenske liste *kulturstudier* bliver jeg løbende orienteret om lokale seminarer og større konferencer. Siden sidst :

Music in everyday life. 17 maj 2006. University of Liverpool, Institute of Popular Music.

Music and place. 8 juni 2006. Manchester Metropolitan University.

Informal learning and digital media. 21 sept 2006. University of Southern Denmark/Odense.
Anders

5. Læsegruppe

En læsegruppe kaster sig netop nu ud i Pierre Bourdieus *The Rules of Art*, dvs. den engelske udgave. Andre udgaver, både original og oversættelser, kan dog bruges som udgangspunkt. Alle er velkomne. Kontakt Jens A Hansen og hør nærmere: jensa@ruc.dk

Anders

6. Dokumentarfilm

Den internationale dokumentar filmfestival CHP:DOX, 4-13 november har klassikere som Lanzmanns *Shoah* om vidner til the Holocaust, og Sivans *The Specialist* om Eichmann-processen i Jerusalem, på programmet. Derudover kan festivalen byde på en række nye film fra kina samt på et tema om globalisering. I begge tilfælde med både film og foredrag. Blandt akademiker- og aktivist-portrætterne er en film om Antonio Negri *A revolt that never ends* 9 november, og en om Jacques Derrida *Derrida's elsewhere* 8 og 9 november. Se nærmere på www.cphdox.dk

Anders